

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

19 май 2023 година

ЧАСТ 1 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред думата е изписана правилно?

- А) артериялен
- Б) немарлив
- В) вишистка
- Г) посретствен

2. В кое изречение НЕ е допусната правописна грешка?

- А) Производството на електронни игри е нараснало с 7% през последните две години.
- Б) Преди учениците да се качат в автобусите, им бяха дадени последни инструкции.
- В) По време на финалния мач футболистите демонстрираха завидна издръжливост.
- Г) За нуждите на експедицията бяха осигурени още два висококачествени бинокъла.

3. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Старите хора разказват, че на времето в селото ни освен читалище и училище е имало и тъкачен цех.
- Б) Скоро очакваме доставката на новите високопроходими автомобили с дистанционно управление.
- В) Новият домашен любимец на съседите ни е куче пазач, което според брат ми никак не е дружелюбно.
- Г) Колежът притежава модерен учебно-спортен комплекс, разположен на три етажа с 27 оборудвани зали.

4. В коя от подчертаните думи е допусната граматична грешка?

В изявлението му (А) пред медиите режисьорът сподели, че камерният (Б) спектакъл с двамата известни актьори (В) жъне успехи на българските и световните (Г) театрални сцени.

5. В кое изречение НЕ е допусната граматична грешка?

- А) Спортът и подходящата диета помага за поддържане на добра физическа форма.
- Б) Готови сме да обсъждаме проблема и да набележиме мерки за неговото решаване.
- В) Официалните гости дадоха обширно интервю по Българската национална телевизия.
- Г) Господин Иванов, разбрах, че вчера сте взел решение да участвате в нашия нов проект.

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) Предложеният от нашия водач маршрут е труден, но предпочитан от планинарите.
- Б) В града има интересни обекти, представени по интригуващ начин в пътеводителя.
- В) Създаден по действителен случай, документалният филм предизвиква интерес.
- Г) Вие, уважаеми зрители най-добре можете да оцените достойнствата на пиесата.

7. В кое изречение НЕ е допусната пунктуационна грешка?

- А) На камбанарията не се виждаше никой, а тежките камбани се люлееха свободно и леко, и биеха самички.
- Б) Вярваме убедено, че, ако положим достатъчно усилия и покажем воля, ще постигнем така желаната победа.
- В) Да пътуваш в група, е възможност лесно да се сближиш с нови хора, защото имаш с тях общи преживявания и емоции.
- Г) Изплаших се, не когато видях, че съм останал сам във вътрешната галерия, а когато всички светлини угаснаха.

8. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Съобщено бе, че трима алпинисти са (успял) да достигнат върха.

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

До средата на юли трябва да се направи първата косидба на високопланинските ливади.

10. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Представяме на Вашето внимание творби на няколко известни (художник) от различни епохи.

11. В листа за отговори запишете САМО правилната форма на думата, в която е допусната граматична грешка.

Замъкът ще посетим днес, а галерията ще разгледаме утре.

12. В листа за отговори запишете САМО правилната форма на думата, в която е допусната граматична грешка.

Когато спря да вали, възрастното семейство излязоха на разходка.

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете целия текст в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Приказките на Андерсен, изпълнени с дълбоки чувства продължават да вълнуват и до днес. С творчеството си писателят донася голяма слава на своята страна затова в негова чест в столицата на Дания е издигнат паметник, превърнал се в символ на Копенхаген какъвто е и бронзовата фигура на Малката русалка. Най-авторитетното международно отличие, което се присъжда на автор или илюстратор на детска литература е наградата Ханс Кристиан Андерсен.

Запознайте се с текста и диаграмата и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително).

ТЕКСТ 1

Ян Вацлав Мърквичка е чешки художник, когото българите дотолкова обикват, че започват да го наричат „българския чех“. Двадесет и пет годишният чешки живописец и педагог пристига през 1881 г. в Пловдив по покана на правителството на Източна Румелия, а това е времето, за което казват: „Нямаше нищо, а трябваше всичко“. През същата година Мърквичка започва работа като учител по рисуване в Пловдив и има

изключителни заслуги за утвърждаването на рисуването по натура като учебен метод в българското училище. Той е първият, който обучава в тънкостите на рисувателните техники и момичета – нещо непознато дотогава даже в Германия.

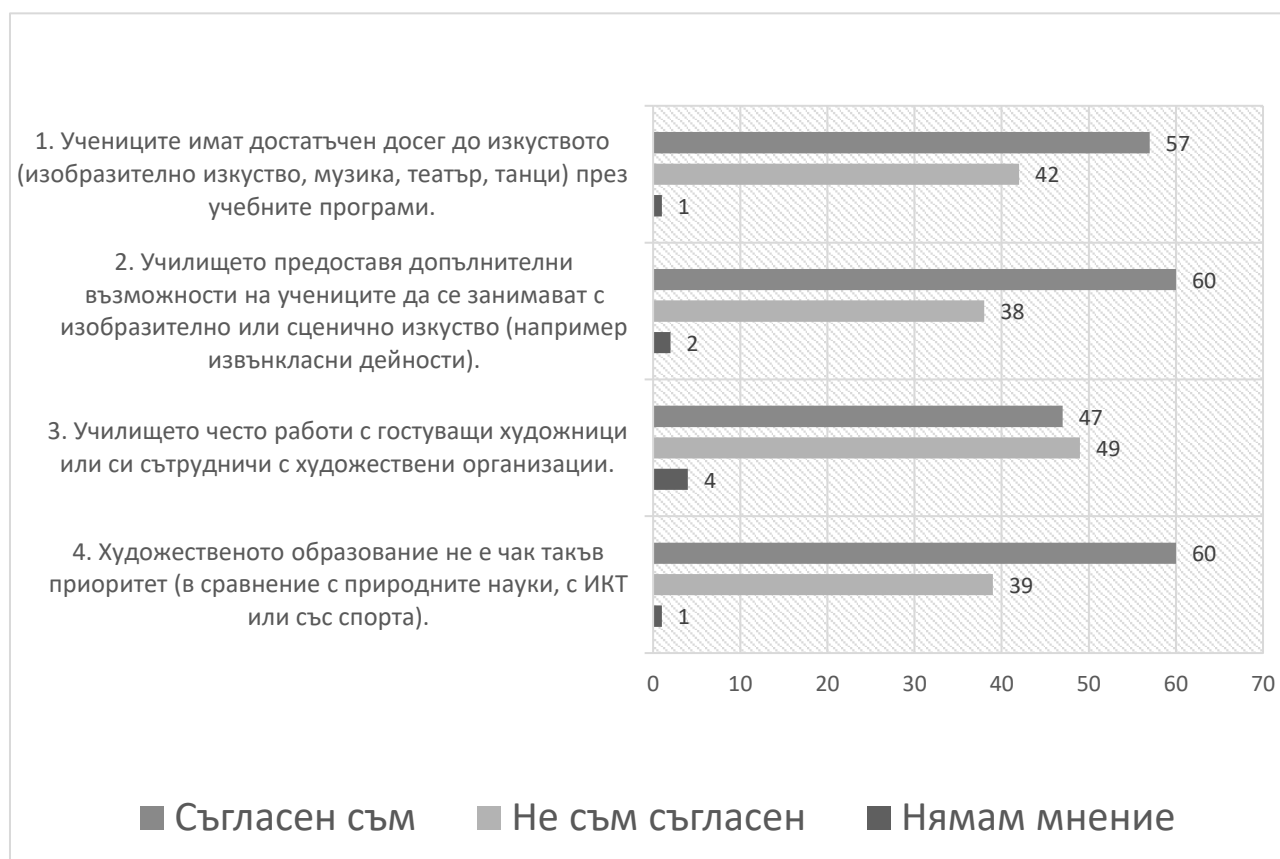
След Съединението, вече в София, Мърквичка развива активна творческа и обществена дейност. Когато през 1896 г. се създава Държавното рисувално училище (днешната Национална художествена академия), негов пръв директор става Мърквичка и училището бързо печели име и извън страната. Той помага за подготовката на много български художници и за регламентирането на професията на художника.

Мърквичка твори в почти всички жанрове на живописата – битов, исторически, портретен, пейзажен, натюрморт. Създава забележителни творби, сред които картината „Ръченица“. На нея е изобразен ирландският журналист и кореспондент на в. „Таймс“ Джеймс Баучер, който играе ръченица в една кръчма. Запознанството на двамата чужденци е случайно, но оставя трайна следа – след картината започват да наричат Баучер „ирландец с българско сърце“.

В автобиографията си художникът споделя любопитни факти, свързани с народопсихологията на тогавашния българин. „Не беше възможно да се намери човек да позира“ – спомня си художникът. Предразсъдъците и суеверието за вещаещо гибел „зазидане“ са сериозна пречка за създаването на студийни рисунки не само на хора, но и на животни. А без модели не е възможно да се създаде живописна композиция, изобразяваща реалистично обичаите и носите ни – тема, обикната от Мърквичка. „Вървах ли по улицата – разказва той – често се спирах и скрит, за да не ме види някой, рисувах интересен сюжет. Случи ми се веднъж да рисувам магаре: щом неговият стопанин ме видя, веднага го отведе, за да не го урочасам.“

ТЕКСТ 2 (ДИАГРАМА)

Данни (в %) от анкета за мястото на изкуствата в обучението

Източник: Европейска онлайн платформа за училищно образование (2018 г.)

14. Кое твърдение е вярно според информацията в Текст 1?

- А) Мърквичка създава всички живописни жанрове, сред които са натюрмортът и пейзажът.
- Б) В работата си художникът отрича практикуваното тогава в България рисуване по натура.
- В) За картината „Ръченица“ Ян Мърквичка кани ирландец, който е с български произход.
- Г) Чешкият художник допринася за утвърждаването на професията на художника у нас.

15. Кое твърдение за Ян Мърквичка НЕ е вярно според информацията в Текст 1?

- А) Използва германския опит, когато обучава момичета в тънкостите на рисувателни техники.
- Б) Спомага новосъздаденото Държавно рисувално училище да си спечели име извън България.
- В) Въпреки суеверието на българите намира начин да рисува сюжети по натура.
- Г) Оглавява създаденото в София през 1896 г. Държавно рисувателно училище.

16. Защо според Текст 1 е било невъзможно да се намерят хора да позират?

- А) Малко са хората, чиито лица са подходящи за картините на художника.
- Б) Българите не вярват, че носите им ще бъдат пресъздадени реалистично.
- В) Хората не се съгласяват да позират на художника, защото не е българин.
- Г) Заради суеверие хората се страхуват от смърт, ако бъдат нарисувани.

17. Кое е НЕВЯРНОТО твърдение според информацията в Текст 2?

- А) Повечето анкетирани смятат, че художественото образование е сериозен приоритет в сравнение с други предмети.
- Б) Повечето анкетирани поддържат мнението, че учениците имат достатъчен досег до изкуство през учебните програми.
- В) Повечето анкетирани са съгласни, че училището предоставя допълнителни възможности за занимания с изкуство.
- Г) Повечето анкетирани смятат, че училището не си сътрудничи често с гостуващи художници.

18. Запишете номера на това от четирите твърдения в Текст 2, при което е налице най-силният контраст между застъпилите позициите *Съгласен съм* и *Нямам мнение*.

19. Като използвате информацията от Текст 2, обосновайте твърдението, че училището в най-слаба степен работи с гостуващи художници или си сътрудничи с художествени организации.

20. Запишете ДВА от приносите на Ян Мърквичка в културния живот на България след Съединението.

21. В текст до 5 изречения тълкувайте смисъла на думите от Текст 1:

Нямаше нищо, а трябваше всичко.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

19 май 2023 година

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа за отговори запишете САМО паронима, с който да поправите лексикалната грешка в изречението.

Проучване сочи, че човек най-лесно се подава на хранителни изкушения и най-трудно се отказва от шоколада.

23. За всяко празно място изберете УМЕСТНАТА дума и я запишете срещу съответната буква в листа за отговори.

Лечебните ..... (А) на лимоните са известни още от най-древни времена. Жълтите плодове са истински витаминни бомби, съдържащи лимонена киселина, калций, магнезий, витамин С, пектин. Тези вещества ..... (Б) имунитета на организма и ..... (В) вирусите, преди да са се размножили.

- А) свойства, признаци, симптоми
- Б) издигат, повишават, уголемяват
- В) имитират, стимулират, елиминират

24. Кой конфликт НЕ е заложен в интерпретацията на темата за вярата и надеждата в разказа „Спасова могила“?

- А) тъга – радост
- Б) любов – омраза
- В) страх – надежда
- Г) отчаяние – вяра

25. Кой от проблемите е интерпретиран и в двата посочени откъса?

*„Богат е“, казва, пък го не пита
колко е души изгорил живи,
сироти колко той е ограбил
и пред олтара бога измамил
с молитви, с клетви, с думи лъжливи.
И на обществен тоя мъчител
и поп, и черква с вяра слугуват... (Хр. Ботев, „Борба“)*

– *Вие мразите ония горе? – попита Дяволът и лукаво се приведе към момъка.*
– *О, аз ще отмъстя на тия принцове и князе. Жестоко ще им отмъстя зарад братята ми, зарад моите братя, които имат лица, жълти като пясък, които стенат по-зловещо от декемврийските виелици! Виж голите им кървави меса, чуй стоновете им! Аз ще отмъстя за тях! Пусни ме! (Хр. Смирненски, „Приказка за стълбата“)*

- А) за избора между протеста и примирението
- Б) за несправедливостите в установения социален ред
- В) за момента на възмездие, който неизбежно ще настъпи
- Г) за саможертвата в името на възвишен идеал

26. Кой от мотивите е интерпретиран в „Две души“?

- А) за непостижимата хармония в човешката душа
- Б) за драматизма на избора в един свят на разруха
- В) за съмненията и надеждите на модерната душа
- Г) за преодоления конфликт между доброто и злото

27. Заглавието „Честен кръст“ в контекста на творбата се свързва с:

- А) обет за вяност към християнския бог
- Б) клетва за изричане на изстраданата истина
- В) готовност да се простят прегрешенията
- Г) желание за бягство от фалшивите приятели

28. Кое твърдение за думите на Лазар от „Железният светилник“ е вярно?

Не съм аз за свещеник, майко.(...) Мене друго ме тегли. Искам да направя добро на народа, големо добро и големи добрини. Да го изведа нашироко и да го науча как да живей.

- А) Поставят акцент върху неспособността на героя да стане свещеник.
- Б) Разкриват узряването на героя за мисията на духовен водач.
- В) Подказват незрелостта и наивния идеализъм на Султаниния син.
- Г) Загатват, че героят все още търси житейското си призвание.

29. Кое от твърденията за цитирания откъс от „Ноев ковчег“ („Въшкарчето“) е НЕВЯРНО?

Възнамерявах да започна бележките си с нещо голямо и красиво, достойно за двадесетия космически и ядрен век, но ето че още в самото начало ръката ми трепна и наклони перото към въшкарчето.

Тежко живееше въшкарчето. Живееше самотно, изритвано и гонено отвсякъде. Денем се криеше из глухите и тъмни усои на гората и само вечер се измъкваше от своето укритие. Появяваше се заедно със сивия здрач, самото то превърнато в сив здрач, сякаш не живо същество се показваше от гората, ами сив горски дух изпълзваше от тайните ниши на неразгаданата природа.

Бе се родило съвсем малко, може би още недоносено в утробата на майката. По-големите от него го гонеха непрекъснато.

- А) Насочва към размисъл за съдбата на онези, които водят борба за оцеляване.
- Б) Разкрива критичната позиция на разказвача спрямо страхливото поведение.
- В) Създава смислови връзки между природното и човешко.
- Г) Представа природния свят в подчертано мрачни тонове.

30. Коя тема е интерпретирана в „Старица“ от Яна Кременска?

*Затъкава му дъжд. Тегли нишките с помнеци пръсти.
Връзва възли. Неделя е. Хвърля си сянката в мрака.
Меси обреден хляб, ноцвите тихо прекръства.
После риза му шише... И излиза навън да го чака.*

*После гледа към пътя и сресва посоките дълго.
Не се връща стопанинът... Жъне небесната нива...
Само хлябът да стане. И после ще тръгне по мръкнало
там, където е той. Да му каже: Без теб не съм жива.*

- А) природата
- Б) любовта
- В) трудът
- Г) властта

31. Кое твърдение е вярно?

- А) И в „При Рилския манастир“, и в „Спи езерото“ природата е изобразена в своята величественост.
- Б) За разлика от „Спи езерото“ в „При Рилския манастир“ природата е представена като разрушителна стихия.
- В) За разлика от „Спи езерото“ в „При Рилския манастир“ природата е осмислена като огледало на човешката душа.
- Г) И в „При Рилския манастир“, и в „Спи езерото“ е разкрита връзката между природата и човешката душа.

32. Кое от тълкуванията съответства на смисъла на „Потомка“?

- А) Произведението внушава отчуждението на лирическата героиня от природата.
- Б) Стихотворението утвърждава правото на личен избор на лирическата героиня.
- В) Творбата разкрива самотата като следствие от изгубването на родовата памет.
- Г) Текстът представя разочарованието на лирическата героиня от изгубената любов.

33. Миналото като модел за градежа на бъдещето на народа присъства в:

- А) „История“
- Б) „Ноев ковчег“
- В) „Паисий“
- Г) „Потомка“

34. Кои две творби утвърждават героичната смърт?

- А) „До моето първо либе“ и „Новото гробище над Сливница“
- Б) „Честен кръст“ и „До моето първо либе“
- В) „Железният светилник“ и „Спасова могила“
- Г) „Борба“ и „Аз искам да те помня все така“

35. Съпоставете интерпретациите на темата за труда във „Ветрената мелница“ и в „Балада за Георг Хених“ и запишете ЕДНА РАЗЛИКА между тях в листа за отговори.

36. В листа за отговори разтълкувайте заглавието „Балкански синдром“ в контекста на творбата.

37. В листа за отговори запишете ЕДНА ФУНКЦИЯ на диалога в „Андрешко“ за смисъла на творбата.

38. В листа за отговори запишете ЕДНО ПРЕНОСНО ЗНАЧЕНИЕ на снежните преспи от цитирания откъс в контекста на темата за миналото и паметта.

Този сняг не бе почнал да се сипе върху угнетената българска земя от Къкринското ханче. Той валеше от по-рано, засипваше селищата и пътищата и натрупваше големи преспи. Отдавна валеше този сняг, отпреди петстотин години... ту монотонен и тих, ту лепкав и мокър, ту усукващ се като някой дервиш от студения вятър, ту ситен и синкав, носен на юруш от злите виелици. И като валя непрекъснато през всичките тези петстотин години, натрупаха се величествени преспи в душата на угнетения българин.

Из „Ноев ковчег“ („Къкринското ханче подир залавянето на българския Апостол“)

39. Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор, като в листа за отговори срещу съответната буква запишете номера, под който е записано името на автора.

А) „Спи езерото“	1. Петя Дубарова
Б) „Посвещение“	2. Никола Вапцаров
В) „История“	3. Пенчо Славейков

40. В текст до 5 изречения съпоставете интерпретацията на темата за вярата и надеждата в „Молитва“ на Борис Христов и в „Молитва“ на Атанас Далчев.

Мъглата като балтон е провесила празни ръкави –
обличам балтона, направен по моята мярка.
И моля се – никого в тая нощ не забравяй,
господи, слязъл на пътя с колесницата бяла.

Дай на бедняка спокойствие – до обяд да подреме,
пари на глупака – да се ядосва, когато ги харчи,
помогни на джуджето от бъчвата мед да си вземе
и да намери в театъра своето място играча;

покани на вечеря поета – напълни му писалката
и овес дай на коня му, вместо да слуша стихове,
поседни до самотника в дългото негово чакане
и кихни зарад болния с най-сладкото кихане;

избери за палача някое друго призвание,
смачкай кърлежа, който кара жената да бяга,
затегни в самолета на децата коланите
и отведи до леглото стареца, който си ляга;

дай на мъртвия нощна шапка и хубава книга,
рай направи за дървото, което на тъгъла чака...
А на мен помогни в тая нощ у дома да пристигна
и да измия, господи, нозете на моята майка.

(„Молитва“, Б. Христов)

Аз не помня, аз не съм видял
минаха ли моите години?
Ти не ме оставяй да загина,
господи, преди да съм живял!

Изведи ме вън от всяка сложност,
научи ме пак на простота:
да отдавам сетния петак
от сърце на срещнатия просек.

Да усещам своя радостта
на невинното дете, което
първите снежинки от небето
сбира със отворена уста.

И без свян да мога да говоря
с простите на прост неук език...
Научи ме, господи велик,
да живея като всички хора.

(„Молитва“, А. Далчев)

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

19 май 2023 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място.

41. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници по ЕДНА от следните две теми:

Тема за есе

Живот в мрежата
(Есе)

Тема за интерпретативно съчинение

Пътят на посвещаването в любовта
(Интерпретативно съчинение върху „Посвещение“ на Петя Дубарова)

В студените нощи, когато пиян
снят се търкаля на моя таван,
когато луната тъмнее от грях,
когато увисва над мен моят страх,
обесен на острия ръб на нощта,
подавам ти своята бледа ръка –
на теб – непознатия – смугло красив,
потаен и питомен, жаден и див,
едва деветнайсет години живял,
а всичко опитал и всичко видял,
подвластен на никого, ничий, сам свой,
но тръгнал към мене и истински мой
и падал по пътя си, плакал, грешил,
но нежност момчешка за мен съхранил.
Ръката ми – властната – жадно поел,
единствено с мен ще си толкова смел!
Ела! Ще измием луната от грях!
Ще хвърлим трупа на умрелия страх,
ще пеем с тътнежния корабен глас
на морската нощ във добрия Бургас.
А после, когато тя тръгне назад
и слънцето бликне над нас благодат,
мечтата надраснал, усмихнат, смутен,
ще тръгнеш реален до мен в моя ден!